

решения форма которых указывает на некоторое действие, обычно деструктивного характера: 'действие → небольшое или малое количество; часть'. Данная модель насчитывает 123 случаев семантической деривации лексем в английском языке, что составляет 57% от общей выборки английских лексем неопределенно малого и небольшого (партитивного) значения. В литовском языке зафиксировано 28 случаев семантической деривации лексем согласно данной модели, что составляет 48% от общего числа выборки заданных количественных лексем литовского языка.

В качестве мотивирующего элемента выступает значение реконструированного корня (праиндоевропейского, прагерманского, старославянского или балтийского). В случае отсутствия реконструированного корня, было использовано значение корня этимона, от которого произошла или была заимствована исследуемая лексема. Так, в обоих языках семантика исследуемых лексем была мотивирована семой, обозначающей деструктивное действие, особенно действие деления. К примеру, семантика английской лексемы *bit* 'маленький кусок, часть' развивалась по модели 'PIE *bheid- 'split'; Proto-Ger.*biton 'biting, part', → *piece, fragment* (XVI c.) → *small piece* ('раскалывать, делить, процесс разделения, откусывать часть → кусок, часть → маленький кусок') [6]. Семантика литовской лексемы *dalis* 'часть' характеризуется следующей деривационной моделью: '?PIE *del- 'skaldyti' → *gabalas, gabalėlis* ('раскалывать, делить → кусок, часть') [7]. В данном случае прослеживается аналогичная модель семантической деривации в русском языке у лексемы *доля*. Ср.: лексема *доля* и др.-инд. *dalam* 'кусок, часть, половина', *dālati* 'трескается, разрывается' [8].

Примечательно, что 15% лексем, относящихся к данной модели, в процессе деривации пополняли свою смысловую структуру значением 'монета, копейка или деньги малого достоинства'.

Заключение. Проанализировав деривационную активность семантики лексем с интегральной семой 'часть, малое количество', можно прийти к выводу о том, что внутренняя форма слова, этимологическое значение и реконструированный корень если не влияют, то предопределяют семантические переходы лексем одного лексико-семантического поля [9]. Семантическая деривационная модель 'действие, деструктивное действие → часть, неопределенно малое количество' обладает характеристиками фреквенталий, потенциалом воспроизводимости не только в английском и литовском языках, а в случае подтверждения ее продуктивности в других языках, данная модель может пополнить список статистических универсалий.

1. Traugott, E. C. *Regularity in Semantics* / E. C. Traugott, R. B. Dasher. – Cambridge University Press, 2005. – 364 p.
2. Бобрикова, Е. П. Прогностика аналогичных деривационных процессов у лексем со значением «множество» / Е. П. Бобрикова // сб. науч. трудов «Ученые записки УО «ВГУ им. П.М. Машерова». – Витебск : УО «ВГУ имени П.М. Машерова». – Т. 20 – С. 301–308.
3. Бобрикова, Е. П. Системный потенциал семантических деривационных моделей и внутренней формы / Е. П. Бобрикова // «Вестник МГЛУ. Серия 1. Филология». – УО «Минский гос.лингв.ун.», 2018. – С. 75–83.
4. Кожина, А. А. Когнитивная лингвистика и этимология / А. А. Кожина // Anstatt, Tanja / Norman, Boris (eds.) (2010) : *Die slavischen Sprachen im Licht der kognitiven Linguistik / Славянские языки в когнитивном аспекте*. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag. – S. 179–196.
5. Зализняк, Анна А. Семантическая деривация в синхронии и диахронии: проект «каталога семантических переходов» / А. А. Зализняк // Вопросы Языкознания. – М., 2001. – № 2. – С.13–25.
6. Oxford English Dictionary [Electronic resource] / ed. by L. Brown (ed.-in-chief) [and others]. – Electronic data and programme (645 Mb). – 4th ed. – New York : Oxford University Press, 2007. – 1 CD-ROM.
7. Fraenkel, E. *Litauisches Etymologisches Wörterbuch: 2 Bänder* / E. Fraenkel. – Heidelberg: Carl Winter, 1962. – 1560 s.
8. Фасмер, М. В. Этимологический словарь русского языка: пер. с нем. и допол. / М. Фасмер. – М. : Прогресс, 1987. – Том I. – 810 с.
9. Бобрикова, Е. П. Явление семантической регулярности на примере лексем английского и литовского языков / Бобрикова Е. П. // Наука - образованию, производству, экономике : материалы XXIV (71) Регион. науч.-практ. конф. преподавателей, научн. сотрудников и аспирантов, Витебск, 14 февраля 2019 г. : в 2 т. - Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2019. - Т. 1. - С. 85-87.

НАЙМЕННІ АДЗЕННЯ І АБУТКУ Ў ГАВОРКАХ ВІЦЕБШЧЫНЫ: ЛІНГВАКРАІНАЗНАЎЧЫ АСПЕКТ

Булах А.С.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт

Побытавыя назвы, у тым ліку найменні адзення і абутку, якія функцыянуюць не толькі ў літаратурнай, але і ў дыялектнай мове, выступаюць у якасці надзвычай багатай крыніцы лінгвакраіназнаўчых ведаў. І гэта невыпадкова, бо эвалюцыя адзення з'яўляецца адным з найбольш

выразных паказчыкаў культуры і традыцый пэўнага этнасу, яго народнай этыкі і маралі, а таксама расслаення грамадства на сацыяльныя класы і групы.

Нацыянальна-культурная аснова значэння дыялектызмаў, якія функцыянуюць у гаворках Віцебшчыны, даволі выразна акумулюецца ў намінацыйных адзінках, семантыка якіх звязана з абазначэннем розных відаў адзення і абутку, што спрадвечу выкарыстоўваліся беларусамі ў працэсе іх паўсядзённага жыцця і гаспадарчай дзейнасці. Вывучэнне назваў адзення і абутку, якія функцыянуюць у народна-дыялектнай мове Віцебшчыны, мае вялікае значэнне для разумення і асэнсавання не толькі матэрыяльнай культуры, але і рэгіянальных моўных асаблівасцей паўночна-ўсходняй часткі Беларусі.

Мэта артыкула – выявіць лінгвакраіназнаўчую спецыфіку найменняў адзення і абутку ў гаворках Віцебшчыны.

Матэрыял і метады. Даследаванне праведзена на матэрыяле “Рэгіянальнага слоўніка Віцебшчыны” [1], [2]. Асноўным метадам даследавання выступае метады сістэмнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Адзенне і абутак – гэта важны этнічны і сацыяльны маркер. Акрамя практычнай функцыі, яно выконвае шэраг іншых, у тым ліку эстэтычную, этнакультурную, абрадавую, магічную. Адлюстроўваючы асаблівасці эпохі, моды і стыль, адзенне можа служыць паказчыкам індывідуальнага густу чалавека, сведчыць пра яго фізічны стан, узрост, указваць на сацыяльную ці прафесійную прыналежнасць.

У залежнасці ад семантыкі лексічных адзінак намі было вылучана некалькі лексіка-семантычных груп:

1. Найменні жаночага адзення. Напрыклад, **галька** ‘сподняя жаночая сарочка; камбінацыя’: *Даўней галькі самі шылі з бацісту, а цяпер усё шоўкавыя ды нейлонавыя* (Антоніўцы Брасл.) [1, с. 144]; **завёртка** ‘вялікая цёплая хустка’: *Добрую завёртку купіла сабе* (Пустаселле Докш.) [1, с. 199]; **запбн (запінак, зупанок)** ‘фартух’: *Я заўсёгда за мацін запбн трымалася* (Абальцы Тал.) [1, с. 206]; *Запінак надзела і пайшла есці гатаваць* (Акцябрскі Чаш.) [1, с. 206]; *Плацце распару – і зупанок пашыю* (Якубова Рас.) [1, с. 206]; **канаплянка** ‘цёплая хустка’: *Прыбярэ валася пад канаплянку* (Крынкі Лёзн.) [1, с. 237]; **пліндаўка** ‘вузкае доўгае адзенне (сукенка ці спадніца)’: *Адзела нейкую пліндаўку, ногі не расставіць – можыць і заваліцца*” (Дзёрнавічы В.-Дзв.) [2, с. 154] і інш.

2. Найменні мужчынскага адзення і абутку. Напрыклад, **батромы** ‘высокія мужчынскія боты’: *Адзявай батромы, а то ўраз ногі намокнуць* (Халмы Арш.) [1, с. 75]; **зрэбнікі** ‘мужчынскія штаны са зрэб’я’: *Глянё, які смешны мужык у зрэбніках пайшоў* (Бачэйкава Беш.) [1, с. 216]; **кажара** ‘кажух’: *Патрымай маю кажару, пайду барыню аджару* (Коравічы Чаш.) [1, с. 226]; **паддзёўка** ‘верхняя мужчынская вопратка, паддзёўка’: *Вун твая паддзёўка, на кручку вісіць* (Забалаць Арш.) [2, с. 83] і інш.

3. Найменні, якія абазначаюць памер, якасць ці асаблівасці вырабу адзення і абутку. Напрыклад, **баршлёт** ‘старыя туфлі’: *Цэлы мех баршлёту стайць у чулане* (Каханавічы В.-Дзв.) [1, с. 74]; **бахілы (бацьбы)** ‘цяжкі абутак не па памеры нагі, навывост’: *Твае бахілы мне прайсці мяшаюць* (Задуброўе Віц.) [1, с. 77]; *Здымі гэтыя бацьбы з ног ды надзень лёгкія тапачкі* (Іванск Чаш.) [1, с. 77]; **вязёнка** ‘вязаная рукавіца’: *Мая бабулечка звязала мне вязёнку – цёплыя, мяккія* (Паловікі Лёзн.) [1, с. 136]; **гамашы** ‘цёплыя штаны’: *Бачу, што ты апранула новыя гамашы* (Славені Тал.) [1, с. 145]; **картонікі** ‘кароткія штаны’: *Зноў ты картонікі свае адзела!* (Мількі Брасл.) [1, с. 243]; **латунне** ‘старое адзенне, рыззё’: *У мяне столькі латуння, куды яго дзіваць цяпер?* (Альхоўцы Шарк.) [1, с. 289]; **шварка** ‘куртка, кароткая верхняя вопратка’: *Шварку тваю ўжо моль з’ела, а ты ўсё носіш* (Аўсянка Міёр.) [2, с. 154]; [2, с. 154] і інш.

Заклучэнне. Такім чынам, у слоўніковым рэестры народных гаворак Віцебшчыны адзначаюцца разнастайныя па сваёй семантыцы найменні адзення і абутку, што з’яўляецца сведчаннем адметнасці нацыянальных традыцый апранання беларусаў і ўнікальнасці жывой народнай мовы жыхароў розных раёнаў Віцебскай вобласці. Як сведчыць семантыка выяўленых лексічных адзінак, не заўжды для беларуса галоўным фактарам пры выбары вопраткі быў камфорт ці зручнасць. Прааналізаваныя вышэй назвы, якія семантызуюць тыя ці іншыя віды адзення і абутку, нясуць у сабе выразную лінгвакраіназнаўчую інфармацыю пра беларусаў як добрых умельцаў, вельмі гаспадарлівых і ашчадных людзей і ў цэлым выяўляюць спецыфіку іх матэрыяльнай культуры.

1. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / Л.І. Злобін (рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М. Машэрава”, 2012. – Ч.1. – 304 с.
2. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны: у 2 ч. / склад.: Г.К. Семанькова, Т.А. Грачыха, А.С. Дзядова [і інш.]; пад рэд. А.С. Дзядовой. – Віцебск: ВДУ імя П.М. Машэрава, 2014. – Ч.2. – 358 с.